

CZU: 811.135.1'367

ASPECTE ALE SPECIFICULUI SUBORDONĂRII LA NIVEL PROPOZIȚIONAL

Marcela BURNETE

Universitatea de Stat din Moldova

Între raportul de subordonare și cel de coordonare există diverse deosebiri. Raportul de subordonare se stabilește atât la nivelul propoziției, cât și la nivelul frazei. La fiecare nivel raportul de subordonare are trăsături specifice. Raportul de subordonare la nivel propozițional posedă două varietăți. În cadrul fiecărei varietăți raportul de subordonare își manifestă specificul său.

Regentul verbal selectează un complement și formează cele mai diverse modele de realizare structurală.

Cuvinte-cheie: raport de subordonare, propoziție, trăsături specifice, nivel sintactic, grad de dependență, termen regent, termen subordonat, aderență, complement necircumstanțial, complement circumstanțial.

SPECIFIC ASPECTS OF SUBORDINATION AT THE LEVEL OF SIMPLE SENTENCES

There are various differences between the relations of subordination and coordination. The relation of subordination can be established at the level of simple sentences, as well as at the level of complex sentences. At each particular level it has its peculiarities. The relation of subordination at the level of simple sentences has two varieties. Within each variety it exhibits its specific features.

The verbal regent selects a complement and explores the most diverse structural patterns.

Keywords: relation of subordination, simple sentence, specific features, syntactic level, degree of dependence, regent term, subordinate term, adherence, in/direct object, adverbial.

Raportul de subordonare se deosebește de cel de coordonare. Dacă raportul de coordonare este un tip de relație *externă*, ce are loc între două unități sintactice, care pot exista de sine stătător, sunt independente una față de alta, se află pe același plan, atunci subordonarea este o relație *internă* între două unități sintactice, care se situează în planuri diferite, având valori diverse: primul component este regent, determinat, iar al doilea este subordonat, determinant.

În propoziția „*Moroganii cinau la o masă... sub salcâmul din partea de sus a ogrăzii...*” [F.Neagu, ZP, p.37] raportul de subordonare se stabilește în interiorul sintagmelor „cinau la o masă”, în care „cinau” este element regent, având funcția sintactică de predicat simplu verbal, iar „la o masă” este element subordonat cu funcția sintactică de complement circumstanțial de loc; în „cinau sub salcâmul” termenul regent e „cinau”, iar termenul subordonat – „sub salcâmul”; în grupul sintactic nominal substantival „sub salcâmul din partea de sus” rol de regent are substantivul cu prepoziție „sub salcâmul”, iar de termen subordonat – atributul „din partea de sus”; în ultimul grup sintactic „din partea de sus a ogrăzii” locuțiunea „din partea de sus” are valoare de element regent, iar substantivul „a ogrăzii” este element subordonat.

Raportul de subordonare se stabilește atât la nivelul propoziției, cât și la nivelul frazei. Cu toate că e unul și același tip de raport sintactic, el se realizează în mod diferit la fiecare nivel, adică are anumite trăsături specifice, care se manifestă prin:

1) tipurile de unități sintactice între care se stabilește și relațiile sintactice care se constituie între elementele propoziției (între părțile de propoziție);

2) mijloacele de exprimare a raportului de subordonare.

Subordonarea se manifestă în cadrul celei mai mici unități sintactice în care poate exista o relație sintactică. Acestea sunt grupurile sintactice din care e constituită propoziția și verbul predicat, determinanții lui.

În exemplul: „*Într-o zi noroasă de primăvară, crivățul sufla iute din fundul văilor, iar jalnicele sale gemete aduceau de departe, împreună cu freamțul bătrânilor stejari, chihotele de vânătoare ale bățăiașilor...*” [A.Odobescu, SA, p.21] există două propoziții.

Prima conține următoarele grupuri sintactice: *într-o zi noroasă, într-o zi de primăvară, crivățul iute și din fundul văilor*, iar a doua propoziție este constituită din grupurile sintactice *jalnicele gemete, gemete de departe, (ale) sale gemete, împreună cu freamțul bătrânilor, bătrânilor stejari, chihotele de vânătoare, chihotele ale bățăiașilor* și structurile predicative: *sufla iute, sufla din fundul văilor, aduceau de departe, aduceau chihotele*.

În cadrul fiecărui grup sintactic există un anumit tip de relație sintactică de subordonare specifică propoziției:

- *într-o zi noroioasă, crivățul iute, jalnicele gemete, (ale) sale gemete, bătrânilor stejari* – acord gramatical total;
- *într-o zi de primăvară, chihotele de primăvară* – recțiune nominală prepozițională;
- *din fundul văilor, împreună cu freamătul bătrânilor, chihotele ale bățăiașilor* – recțiune nominală genitivală;
- *gemete de departe* – aderență;
- *sufla iute, sufla din fundul văilor, aduceau de departe* – recțiune verbală slabă;
- *aduceau chihotele* – recțiune verbală puternică.

La nivelul propoziției se stabilesc următoarele varietăți de subordonare:

a. **subordonare unilaterală, simplă sau unidirecțională**, relație care presupune dependența unei unități cu importanță redusă de o unitate de o importanță mai mare și care actualizează următoarele funcții sintactice: atribut, complement (direct, indirect, de agent, de relație), circumstanțial (de loc, de timp, de mod, consecutiv, cauzal, de scop, condițional, concesiv) [1, p.70] și

b. **subordonare dublă sau simultană**, în care sunt angajați trei termeni: doi regenți – unul de tip verbal, iar altul de tip nominal – și un determinant cu diferite realizări structurale.

În raport de subordonare unilaterală se află atributul și complementul necircumstanțial și circumstanțial, iar în raport de subordonare dublă, dependență dublă, simultană – atributul circumstanțial și elementul predicativ suplimentar.

a. SUBORDONAREA UNILATERALĂ, SIMPLĂ SAU UNIDIRECȚIONALĂ

Subordonarea unilaterală sau dependența unilaterală, simplă este considerată de majoritatea sintacticienilor raportul fundamental (de tip sintagmatic) [2, p.117], care presupune, după cum s-a mai menționat, un termen regent și unul subordonat, având ranguri diferite în procesul realizării conexiunii în propoziție. Termenul regent nu presupune, în mod obligatoriu, existența termenului subordonat.

În exemplul „*Lumea plânge de necazuri*” [T.Arghezi, CP, p.49], termenul regent „plânge” poate exista de sine stătător „*Lumea plânge*”, adică fără elementul subordonat „de necazuri”, care are funcția sintactică de complement circumstanțial cauzal. Prezența adjunctului „de necazuri”, pe lângă verbul-predicat „plânge”, indică doar circumstanțele în care are loc acțiunea de „a plânge”. Dacă termenul subordonat poate fi omis fără ca enunțul să fie distrus, atunci termenul regent este nonomisibil, deoarece dispare propoziția, ca atare: „*Lumea de necazuri*”. Totuși, în planul comunicării se simte necesitatea unei compliniri semantice, a unui adjunct, a unei părți secundare de propoziție, pentru că enunțul „*Lumea plânge*” nu redă un gând relativ terminat, ci o constatare generală.

Din punctul de vedere al semanticii gramaticale a regentului, determinantul poate fi:

- **necesar** sau **cerut** și
- **facultativ** sau **aleatoriu** [1, p.70].

În exemplul „*Lumea plânge de necazuri*”, determinantul „de necazuri” este cerut de verbul-predicat „plânge”, iar în exemplul „*Jarna veneau mai des una la alta*”, complementul circumstanțial de mod „una la alta” este un determinant necesar, iar complementul circumstanțial de timp „iarna” și cel de mod „mai des” sunt subordonați facultativi.

Lingvиста A.Merlan menționează că, dacă se ține cont de caracterul necesar sau facultativ al elementului subordonat, există „funcții sintactice cerute de semantica lexicală a regentului, adică de particularitățile de conținut ale acestuia:

– complementul direct, cerut de un verb / perifrază verbală tranzitivă, în sistem (*a spune, a vedea, a cere, a solicita, a prinde, a apuca* etc.) sau în discurs (este vorba de verbele general intransitive, care pot primi un complement direct intern, devenind tranzitive: *a trăi (viața, traiul), a merge (drum, cale), a plânge (lacrimi), a visa (un vis), a dansa (un dans)* etc.);

– complementul indirect, cerut de un verb / perifrază verbală cu valență de dativ, ca *a se adresa, a aparține, a conveni, a păsa, a plăcea, a veni la socoteală, a-i trăsni prin cap, a veni de hac, a face de petrecanie* etc.; cu valență de acuzativ, ca *a semăna* (cu cineva), *a se asemăna, a concorda, a se asorta, a se compune, a consta, a milita, a se referi, a se ocupa, a avea de-a face, a-și găsi beleaua* etc.; sau cu valență și de dativ, și de acuzativ (complement direct), ca *a da, a oferi, a adresa, a interzice* etc.” [3, p.79-80].

De asemenea „sunt funcții sintactice cerute de semantica gramaticală a regentului, adică de anumite particularități gramaticale:

- complementul de reciprocitate, cerut de un verb / perifrază verbală la diateza reciprocă: *a se certa (unul cu altul), a se ajuta (unul pe altul), a-și sări în ajutor (unul altuia)* etc.;
- complementul de agent, cerut de un verb la diateza pasivă sau de un verb la participiu: *Fu ajutat de un străin*;
- complementul comparativ, cerut de un adjectiv sau de un adverb atât la gradul comparativ, cât și la gradul superlativ relativ: *mai frumoasă decât luna, mai aproape decât marea, la fel de dulce ca mierea* etc.” [3, p.80].

Printre funcțiile sintactice facultative sunt:

- atributul: *Îmi plac trandafirii galbeni*;
- circumstanțialele (de mod, de timp, de loc, de scop, de cauză, de condiție, de opoziție, de excepție, cumulativ, sociativ, instrumental, concesiv, referențial, progresiv): *Strigă pe neașteptate. Se întoarce târziu. Pretutindeni vede flori. S-a îmbolnăvit de dor* etc.;
- atributul circumstanțial: *Luată pe neașteptate, nu avu răspuns*;
- predicativul suplimentar: *S-a alăturat tăcut celor trei*.

Termenul regent se mai clasifică și în funcție de natura sa morfologică:

- **regent nominal**: substantiv, pronume și numeral și
- **regent verbal**: verb, adjectiv, adverb și interjecție [4, p.121-122].

Termenul regent nominal selectează funcția de atribut, iar regentul-verbal – de complement.

În continuare ne vom referi doar la regentul-verbal și vom prezenta cele mai frecvente modele de realizare structurală împreună cu diverse tipuri de complemente.

În fiecare dintre modelele de realizare structurală se disting două categorii de elemente: regente și subordonate sau determinate. Un termen B este subordonat unui termen regent A. Modelele respective sunt diverse. Câteva exemple:

1. R + CD: „*Așteptam autobuzul*.” [I.Druță, S1, p.170];
2. CD + R : „*Ne-am așezat alături și brațu-i m -a cuprins...*” [T.Arghezi, CP, p.56];
3. R + Cind.: „*...Multumesc pentru cinste*.” [I.Druță, S1, p.246];
4. CCT + R: „*Niciodată toamna nu fu mai frumoasă*.” [T.Arghezi, CP, p.40];
5. CCM + R: „*Chemarea înălțării ca spicul se-mplinesc*.” [T.Arghezi, CP, p.205];
6. R + CCcauz.: „*Te-ai împăcat sau suferi de vremea ce-a trecut...*” [T.Arghezi, CP, p.67];
7. R + CCL: „*...Drumețul se întoarce acasă*.” [I.Creangă, O II, p.9] etc.

Uneori, unui regent sau verb-predicat i se subordonează

* două complemente omogene:

- directe: „*Îmi voi ucide timpul și visurile, deci...*” [T.Arghezi, CP, p.46];
- circumstanțiale de timp: „*Sufletul meu își mai aduce aminte / Și-acum și neîncetat, de ce-a trecut*.” (T.Arghezi, CP, p.48) etc.;

* trei complemente omogene:

- directe: „*Noaptea întinde scoarțe, plocate și covoare...*” [T.Arghezi, CP, p.56];
- indirecte: „*Din bube, mușegai și din noroi / Iscat-am frumuseți și prețuri noi*” [T.Arghezi, CP, p.20] etc.

* patru complemente omogene:

- circumstanțiale de mod: „*Voi creșteți, dragii mei, sănătoși, / Voinici, zglobii, cu voie bună*.” [T.Arghezi, CP, p.99] etc.

Utilizarea pe lângă verbul-predicat a două și mai multe elemente determinate / complemente scoate în evidență diversitatea de valențe combinatorice ale verbului-regent.

În limba română, pe lângă regentul-predicat și elementele care i se subordonează se stabilește o ierarhie diversă de relații de dependență. Există cel puțin până la cinci tipuri de grade de dependență, adică unui verb-regent i se pot subordona, în același timp, de la două până la cinci tipuri diferite de complemente.

Dacă unui regent i se subordonează un complement, se consideră că există o dependență de gradul întâi. Ca exemple ne pot servi modelele structurale de mai sus (inclusiv complementele omogene/multiple).

Dependență de gradul doi este atunci când regentului i se subordonează două complemente: unul direct (dependență de gradul întâi) și altul indirect (dependență de gradul al doilea):

„Făcui din zdrențe (grad. II) muguri și coroane (grad. I)” [T.Arghezi, CP, p.20];
 „Lupul, auzind aceste, se duce la un ferar și puse să-i (grad. II) ascute limba și dinții.” (grad. I) [I.Creangă, O, p.10];
 „Într-una din zile, ce-i vine părintelui, ne (grad. II) caută ceasloavele (grad. I)...” [I.Creangă, O, p.118];
 „În mine (grad. II) se deșteaptă o-ntreagă omenire... (grad. I)” [T.Arghezi, CP, p.79];
 „De i-ar împinge păcatul să-mi (grad. II) deschidă ușa... (grad. I)” [I.Creangă, O, p.10];
 „...Nu mi-i da capra ceea, să-ți (grad. II) dau carul (grad. I) ista?” [I.Creangă, O, p.22];
 „Slavă ție, Doamne! zise moșneagul, că pot să duc și babei (grad. II) mele o mângâiere! (grad. I)” [I.Creangă, O, p.41].

Când pe lângă regent se află un complement direct și unul circumstanțial, atunci circumstanțialele vor constitui o dependență de gradul al doilea. Iată câteva modele structurale:

1. R + CD + CCL:

„Nu țin minte că macar una din scrisorile lui să nu fi găsit pe cineva (grad. I) de-ai noștri la primărie. (grad. II)” [I.Druță, S1, p.25]; „Să-și puie cineva obrazul pentru unul ca tine și să te (grad. I) hrănească ca pe-un trântor, (grad. II) mare minune-i și asta.” [I.Creangă, O, p.189]; „Copacul, darnic cu găteala lui, / De sus își pierde foi de-argintărie.” [T.Arghezi, CP, p.22];

2. R + CCL + CD:

„El, singuratic, duce către cer (grad. II) brazda (grad. I) primită-n țară, de la vatră.” [T.Arghezi, CP, p.43];

3. R + CD + CCM:

„...Neavând clientelă, învăța meseria (grad. I) asta pe căpățina (grad. II) mea.” [I.Druță, S1, p.18];

4. R + CCM + CD:

„Ai născocit pe-încetul (grad. II) uneltele (grad. I) cu care / Ți s-a făcut mai dârză voința și mai tare.” [T.Arghezi, CP, p.203];

5. R. + CD + CCT:

„N-am pus nimic în gură de aseară.” [Z.Stancu, C., p.186];

6. „...Îmi punea degetele pe o piatră și le (grad. I) bătea cu alta, (grad. II) de ciudă că nu scriu frumos.” [I.Creangă, O, p.194]; „În aceeași sară fratele Gheorghe s-a apucat să mă (grad. I) tundă cu un foarfece (grad. II) mare.” [I.Druță, S1, p.18]

Dacă de regent depind două complemente: unul indirect și unul circumstanțial, atunci cel indirect este de gradul întâi, iar cel circumstanțial – de gradul al doilea. Prezentăm câteva modele structurale:

1. R + Cind. + CCM:

„E pardoșită lumea cu lumină, (grad. I) / Ca o biserică de fum și de rășină. (grad. II)” [T.Arghezi, CP, p.25];

2. R + CCM + Cind.:

„Cenușa visărilor noastre se cerne grămezi (grad. II) peste noi. (grad. II)” [T.Arghezi, CP, p.32]; „Apoi începe a se scărmana de cap și a plânge cu amar (grad. II) după frățiorii săi.” (grad. I) [I.Creangă, O, p.11];

3. R + CCL + Cind.:

„Venea să mai vadă ce zice lumea și stătea chitic întru-un ungher (grad. II) cu un pahar de acritură.” [I.Druță, S1, p.43];

4. R + Cind. + CCinstr.:

„...(începe) a ne (grad. I) mângâia cu sfântul ierarh Nicolai (grad. II) pentru durerile cuvioaselor muște și a cuvioșilor bondari...” [I.Creangă, O, p.118]

O altă ierarhie se poate stabili dacă ținem cont de poziția elementelor subordonate față de elementul regent [5, p.151]. Trebuie să menționăm că elementele subordonate aderă la elementul regent atât din dreapta, cât și din stânga. E.Kis, I.Anghel și E.Comșulea au făcut o analiză statistică pentru a observa dacă această aderență este simetrică. Cercetările au stabilit că dacă se ia în considerare frecvența aderenței elementelor subordonate la predicat (pentru analiza statistică au fost selectate 1000 de propoziții din operele a 20 de scriitori români [6, p.661-681], 59,55% de complemente sunt situate după predicat, 17,01% – înainte de predicat, iar 23,58% se găsesc simultan atât în stânga, cât și în dreapta predicatului [5, p.151].

Analiza noastră statistică a demonstrat că din 100 de exemple de aderenți ale complementelor la predicat (extrase din operele a 12 scriitori români), 5% sunt plasate înaintea predicatului, 41% – după predicat și 55% se află simultan în ambele poziții.

O problemă importantă constituie stabilirea gradului de subordonare a două și mai multe complemente circumstanțiale, care aderă la predicat în funcție de poziția lor față de predicat și de categoria lor gramaticală.

Considerăm că atunci când există două complementele circumstanțiale, care se subordonează verbului-regent, prioritate trebuie să li se dea complementelor plasate în postpoziția predicatului, deoarece gradul de fuziune sintactică și semantică a lor cu predicatul este mai puternic decât al celor plasate în prepoziție. Se explică aceasta prin faptul că prezența complementelor circumstanțiale în postpoziția regentului vine să completeze mai pregnant circumstanțele realizării acțiunii exprimate de verbul-regent. Exemplificăm:

R + CCT + CCL:

„*Nae Eftimiu... niciodată* (grad. II) *nu sta jos înaintea lui Matei...*(grad. I)” [D.Zamfirescu, VT, p.32]

În cazurile când ambele complementele circumstanțiale se află în postpoziția regentului, prioritate se va da celui mai apropiat complement circumstanțial:

1. R + CCL + CCM):

„*Deșteaptă-te în sufletul* (grad. I) *meu, soare, / Ca-ntre făcliile pădurii.*” (grad. II) [T.Arghezi, CP, p.261];

2. R + CCM + CCL:

„*Totuși, se schimbă ceva și, când într-o zi s-au întâlnit din nou* (grad. I) *la pod,* (grad. II) *nu se mai puteau sătura de sfat.*” [I.Druță, S1, p.323]

Uneori, complementele circumstanțiale sunt intercalate între verbul copulativ și numele predicativ al predicatului complex nominal. În asemenea situații, prioritate se dă primului circumstanțial de lângă verbul copulativ:

„*Singurătatea mi-e întotdeauna* (grad. I) / *Și pretutindeni* (grad. II) *bună-nsoțitoare.*” [T.Arghezi, CP, p.236]

La verbul-regent pot adera în același timp trei complementele: necircumstanțiale și circumstanțiale.

Atunci când aceste complementele sunt directe și indirecte, la stabilirea gradului de aderare se dă prioritate mai întâi complementelor directe, apoi celor indirecte. De gradul doi sunt complementele indirecte din postpoziția regentului, iar de gradul trei – cele plasate în prepoziția regentului. Dacă însă toate complementele urmează după regent, la determinarea ierarhiei se ține cont de distanța complementelor indirecte față de regent: cu cât mai aproape se află, cu atât gradul de aderare e mai evident. Un exemplu:

„*Rouă, stropește colțul ierbii mele / Și unge-mi-*(grad. II) *l* (grad. I) *cu mir.*” (grad. III) [T.Arghezi, CP, p.261]

În structurile în care se întâlnesc atât complementele necircumstanțiale, cât și circumstanțiale, mai întâi au prioritate complementele directe și indirecte și apoi cele circumstanțiale în funcție de poziția și distanța la care se află față de regent. Enumerăm câteva modele ierarhice:

1. CD + R + CCT + CCL:

„*Sunt vise ce parcă le-*(grad. I) *am trăit cândva* (grad. II) *și undeva.*” (grad. III) [M.L. Caragiale, R, p.257];

2. R + Cind. + CCT + CD:

„*O ia cam pe departe și-i spune ca să-i* (grad. II) *aducă deseară* (grad. III) *pe nevasta* (grad. I) *lui Stan...*” [I.Creangă, O, p.55];

3. R + CD + Cind. + CCL:

„*Mai bine duceți-l* (grad. I) *la mine* (grad. II) *la moșie.*” (grad. III) [I.Creangă, O, p.189];

4. Cind. + CD + R + CCM:

„*Dacă le-i duce, dascăle, ți* (grad. II) *le* (grad. I) *dau degeaba.*” (grad. III) [I.Creangă, O, p.150];

5. CCL + R + CCM + CD:

„*Pe genunchi,* (grad. III) *ținea cu mare grijă* (grad. II) *o cutie* (grad. I) *de tablă.*” [M.Eliade, LT, p.359];

6. R + CCM + CCinstr. + CD:

„*Bătrânul roși și strânse, nervos,* (grad. II) *cu amândouă mâinile,* (grad. III) *cutia* (grad. I) *de tablă.*” [M.Eliade, LT, p.360];

7. CCL + R + CCL + CD:

„*Dintr-o grădină* (grad. III) *se revărsau, deasupra trotuarului,* (grad. II) *ramuri* (grad. I) *stufos, compacte, de tei.*” [M.Eliade, LT, p.362];

8. R + CCM + CD + CCL:

„*M-am uitat la toți liniștit și am pus cuminte* (grad. II) *pâinea* (grad. I) *din brațe pe masă.*” (grad. III) [M.Preda, VP, p.7];

9. Cind. + R + CCT + CD:

„*Poate ori Dumnezeu, ori dracul i-*(grad. II) *a dat în gând ieri noapte* (grad. III) *una ca asta.*” (grad. I) [I.Creangă, O, p.31];

10. R + CD + CCT + Cind.):

„*Nevasta celui bogat de multe ori făcea zile fripte bărbatului, ca să-l* (grad. I) *poată descotorosi odată* (grad. III) *de frate-său.*” (grad. I) [I.Creangă, O, p.20];

10. Cind. + CD + R + CCL:

„Răstoarnă apoi sarmalele în strachină și i (grad. II) le (grad. I) pune dinainte.” (grad. III) [I.Creangă, O, p.14];

11. CCM + R + CD + Cind.:

„Și nici una, nici două, (grad. III) haț! pe ied (grad. I) de gât.” (grad. II) [I.Creangă, O, p.11];

12. Cind. + R + CCM + CCL:

„Gândul mi (grad. I) se pierdea fără sfârșit (grad. II) în fărâma-i (grad. III) de cer vânat cu zare adâncă.” [M.L. Caragiale, R, p.258];

13. Cind. + R + CCT + CD:

„Mătușa i-(grad. II) a măsurat într-o clipă (grad. III) stanul (grad. I) sprinten...” [I.Druță, S1, p.337];

14. Cind. + R + Cd + CCL:

„...Domnica... a ieșit în drum și i-(grad. II) a strecurat batista (grad. I) în buzunar.” (grad. III) [I.Druță, S1, p.330];

15. CCT + R + CCL + CCM:

„În timpul cinei (grad. III) a trecut cineva pe drum (grad. I) fluierând...” (grad. II) [I.Druță, S1, p.326];

16. R + CCL + CCL + CCM:

„La poruncă, ieromonahul Nicodim veni să se așeze pe un scăunăș (grad. I) în stânga lui Vodă, (grad. II) cu înfățișare cuviincioasă de umilire.” (grad. III) [M.Sadoveanu, FJ, p.34];

17. R + CCL + CCT + CCM:

„Toamna și primăvara, când drumurile rămâneau desfundate, el ajungea la Horodiște (grad. I) sara târziu, (grad. II) uneori chiar pe întuneric.” (grad. III) [I.Druță, S1, p.25] etc.

Valența verbului-regent este atât de vastă, încât el poate include în aria lui de atracție chiar patru termeni subordonați. La delimitarea gradelor de subordonare se ține cont de aceleași principii: pe planul întâi se află complementele directe, pe locul al doilea se plasează complementele indirecte, după care urmează, în ordinea de apropiere de regent în postpoziție, complementele circumstanțiale, iar apoi – complementele circumstanțiale din prepoziția verbului-regent în funcție de poziția lor: mai întâi cele mai apropiate de regent, apoi cele mai îndepărtate. Iată câteva exemple de acest fel:

1. Cd + R + CCM + Cind. + CCL:

„Îi zâmbi cu toată gura și cu ochii și, văzându-l că șovăie, îl (grad. I) trase ușor (grad. III) de braț (grad. II) în curte.” (grad. IV) [M.Eliade, LT, p.369];

2. CCL + CCL + R + CCM + CD:

„Alături de mine, (grad. III) pe singura laviță (grad. IV) din primitoarea cameră, ... tânărul cu chip de profet vechi sorbea pe îndelete (grad. II) băaturile (grad. I) cele mai dulci și mai parfumate.” [M.L. Caragiale, R, p.260];

3. Cind. + CD + R + CCM + CCM:

„– Ce-i acolo? Dacă nu-i secret?” „– Brândușe. Vrei?” Le-a scos repede, a făcut doi pași și i (grad. II) le-(grad. I) a întins cuminte (grad. III) ca o școlăriță.” (grad. IV) [I.Druță, S1, p.343];

4. Cind. + R. + CCL + CCM + CD:

„Îmi (grad. II) crește-n suflet (grad. III) iarăși (grad. IV) o strună (grad. I) de vioară.” [T.Arghezi, CP, p.71];

5. R + CD + CCM + Cind. + CD:

„Atunci mi-am dat seama că țineam ceva (grad. I) strâns (grad. III) în brațe, (grad. IV) tot o pâine.” (grad. II) [M.Preda, VP, p.7];

6. R + Cind. + CD + CCT + CCM:

„Infini! Infini! / Adună-ți (grad. II) bolțile (grad. I) deodată (grad. III) / În vuiet prelungit.” (grad. IV) [T.Arghezi, CP, p.89];

7. R + CCT + CCL + CCM + Cind.;

„Porni atunci (grad. I) la drum, (grad. II) resemnat, (grad. III) cu haina sub braț.” (grad. IV) [M.Eliade, LT, p.363];

8. CCT + R + CCM + CCL + CCT:

„Apoi (grad. IV) ieși repede (grad. I) pe platformă, (grad. II) chiar în clipa (grad. III) când se opri tramvaiul.” [M.Eliade, LT, p.362] etc.

În unele propoziții la regent aderă, rar, și cinci complemente. Un exemplu:

CCT + CCM + Cind. + R + CD + CCL:

„*În jurul (grad. V) tău misterul, cu slove negre scris, (grad. IV) / Ca-n mine (grad. II) pune golul (grad. I) alătura de vis.*” (grad. III) [T.Arghezi, CP, p.65]

Stabilirea ierarhiei de subordonare în asemenea structuri este complicată, mai ales în versuri, unde nu se respectă topica firească a limbii române (e vorba de cele mai neașteptate inversii, ca în exemplul de mai sus).

În sfârșit, există și cazuri când la un regent aderă cinci sau șase complemente, dar unele dintre ele (două sau trei) sunt omogene, multiple. E necesar să subliniem că în asemenea situații nu mai există o ierarhie de cinci sau șase tipuri de aderări, fiindcă complementele circumstanțiale omogene constituie același grad de subordonare. Câteva exemple:

– cinci complemente circumstanțiale:

CCcauz. + CCcauz. + CD + R + CCM + CCM:

„*Pentru credință (grad. III) și tăgadă, (grad. III) / Te (grad. I) caut dârz (grad. II) și fără de folos.*” (grad. II) [T.Arghezi, CP, p.48];

– șase complemente circumstanțiale:

R + CD + CCcant. + CD + CCM + CCM + CCL:

„*Când am închis portița în urma noastră, am mai văzut-o (grad. I) o dată (grad. II) pe mama (grad. I) despletită (grad. III) și plânsă (grad. III) în pragul ușii.*” (grad. IV) [E.Camilar, CA, p.306]

În încheiere, menționăm că în limba română între raportul de coordonare și cel de subordonare există diverse deosebiri atât la nivelul propoziției, cât și la nivelul frazei.

Raportul de subordonare la nivelul propoziției are două varietăți: unilaterală și dublă. În cadrul fiecărei varietăți subordonarea posedă specificul său.

Din punctul de vedere al semanticii gramaticale a regentului, determinantul poate fi necesar sau cerut și facultativ sau aleatoriu.

Termenul regent se mai clasifică și în funcție de natura sa morfologică în 1) nominal, la care aderă un substantiv, un pronume, un numeral și 2) verbal, la care aderă un verb, un adjectiv, un adverb și o interjecție.

Termenul regent nominal selectează funcția de atribut, iar regentul-verbal – de complement și formează cele mai diverse modele de realizare structurală.

Gradul relațiilor de dependență a determinantilor se realizează numai prin interdicții semantice, nu și gramaticale.

Referințe:

1. MLADIN, C.I. *Probleme de sintaxă. Relații și funcții sintactice*. București: Cartea Universitară, 2006. 832 p.
2. HAGY, R. *Sintaxa limbii române actuale. Unități, raporturi și funcții*. Iași: Institutul European, 2005. 404 p.
3. MERLAN, A. *Sintaxa limbii române*. Iași: Institutul European, 2001. 286 p.
4. SECRIERU, M. *Nivelul sintactic al limbii române*. Iași: Sedcom Libris, 2007. 227 p.
5. KIS, E., ANGHEL, I., COMȘULEA, E. Izomorfismul aderențelor la elementul regent în fonetica, morfologia și sintaxa limbii române. În: *Actele celui de al XII-lea Congres Internațional de Lingvistică și Filologie Română*, vol.I. București: Editura Academiei, 1970, p.149-153.
6. ANGHEL, I. COMȘULEA, E., KIS, E., STAN, I.I. Topica propoziției principale în proza beletristică românească contemporană (Aspecte statistice și informaționale). În: *Studii și cercetări lingvistice*, XVIII, 1966, nr.6, p.661-681.

Surse beletristice și abrevierile folosite

1. Arghezi, T. *Cuvinte potrivite*. Chișinău: Litera, 1997. – CP
2. Camilar, E. *Clopotele în amurg*. În: *Nuvela românească contemporană*. București: Editura pentru Tineret, 1964. – CA
3. Caragiale, M.L. *Remember*. În: *Antologia nuvelei românești*. București: Albatros, 1990. – R
4. Creangă, I. *Opere*. București: Editura Fundației Culturale Române, 1996. – O
5. Druță, I. *Scrieri*, I. Chișinău: Literatura artistică, 1989. – SI
6. Eliade, M. *La Țigănci*. În: *Antologia nuvelei românești*. București: Albatros, 1990. – LT
7. Neagu, F. *Zeul ploii*. Chișinău: Litera, 1998. – ZP
8. Odobescu, A. *Scrieri alese*. București: Editura Fundației Culturale Române, 1995. – SA
9. Preda, M. *Viața ca o pradă*. București: Editura „M.Preda”, 1993. – VP
10. Sadoveanu, M. *Frații Jderi*, vol. I. București: Editura pentru Tineret, 1963. – FJ
11. Stancu, Z. *Constândina*. În: *Nuvela românească contemporană*. București: Editura pentru Literatură, 1964. – C
12. Zamfirescu, D. *Viața la țară*. Galați: Porto-Franco, 1992. – VT

Prezentat la 12.09.2017